

УДК 372.8:811.111

Голубєва І.В., старший викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ФОРМУВАННЯ ПИСЕМНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОЛОГА

У даній статті ми розглядаємо необхідність формування мовленнєвої компетенції у студентів екологічних спеціальностей, визначаємо зміст навчання при формуванні писемної англомовної компетенції, уточнюємо навички та вміння, необхідні майбутнім екологам для створення професійно спрямованих писемних висловлювань.

In this article we consider the necessity of forming language competence for students of ecological specialities, determine the content of training while forming written English language competence, educational skills and capabilities necessary for professionally aimed written utterances.

Останнє десятиріччя позначилося початком процесу інтеграції України у світове співтовариство, розширенням сфери її міжнародних контактів. Зміна соціального замовлення викликала необхідність готувати фахівців, які володіють різноманітними спеціальними професійними вміннями, використовуючи іноземну мову (ІМ) як засіб спілкування у контексті діалогу культур. Тому виникла потреба у новому підході щодо вузівського навчання, який пропонував би таку систему вивчення ІМ, яка б забезпечувала оволодіння різноманітними іншомовними комунікативними вміннями, необхідними випускнику немовного вищого навчального закладу (НВНЗ) для ефективного використання ІМ у своїй фаховій діяльності.

Починаючи наше дослідження, ми, передусім, звернулися до вимог “Програми навчання активного володіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей”, в якій зазначається, що головна та кінцева мета навчання – забезпечити активне володіння випускниками НВНЗ іноземною мовою як засобом формування та формулювання думок у повсякденному спілкуванні та у галузі відповідної спеціальності [Минина 1998, С. 5].

Донедавна пріоритетними видами мовленнєвої діяльності у НВНЗ вважалися читання та говоріння, а писемне мовлення розглядалося як засіб навчання. Останнім часом з’явилися роботи, присвячені проблемі писемного мов-

лення як самостійного виду мовленнєвої діяльності та формування писемної компетенції у студентів різних спеціальностей НВНЗ [Н.М. Громова 1993; И.Б. Антонова 1994; Г.С. Скуратівська 2002; О.М. Устименко 2002]. Однак питання формування англомовної писемної компетенції у майбутніх екологів не отримало належного висвітлення у науковій літературі.

Отже, **завданням нашої статті** є розглянути необхідність формування мовленнєвої компетенції у такому виді мовленнєвої діяльності, як письмо, у студентів екологічних спеціальностей НВНЗ; визначити зміст навчання при формуванні писемної англомовної компетенції; визначити типи писемних висловлювань, які обслуговують професійну сферу та якими можна було б доповнити програмні вимоги щодо писемної компетенції; уточнити навички та вміння, необхідні майбутнім екологам для створення професійно спрямованих писемних висловлювань.

Розглянемо поняття комунікативної компетенції та її складники при формуванні професійно спрямованої англомовної писемної компетенції.

Компетенція – сукупність знань, навичок та вмінь, що формуються у процесі навчання тієї чи іншої дисципліни, а також здатність до будь-якої діяльності [Словарь методических терминов 1999, С. 119]. Іншомовна комунікативна компетенція є багатокомпонентним утворенням, що об'єднує декілька складників комунікативної компетенції, які пов'язані з усіма видами мовленнєвої діяльності – читанням, говорінням, аудіюванням і письмом.

Як зазначено у “Словнику методичних термінів”, компетенція характеризує певний рівень володіння мовою і включає взаємопов'язані компетенції: мовну, мовленнєву, комунікативну, прагматичну, соціолінгвістичну, соціокультурну, дискурсивну, стратегічну, соціальну [Словарь методических терминов 1999, С.119]. Аналізуючи такий вид мовленнєвої діяльності, як письмо, ми будемо розглядати мовленнєву компетенцію. Що визначається як володіння засобами формування та формулювання думок за допомогою мови та вміння користуватися такими засобами у процесі сприйняття та породження мовлення [Словарь методических терминов 1999, С. 119].

Професійне спілкування фахівців ІМ відбувається у певних сферах та ситуаціях. При формуванні писемної англомовної компетенції необхідно орієнтуватися на конкретні сфери діяльності еколога. Як зауважує К.О. Лазаренко [1975, С. 8], професійна належність того, хто пише, впливає на сферу застосування мови і визначає наукову, ділову, побутову, навчальну сфери. Згідно ж з “Програмою навчання активного володіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей”, зміст навчання має обов'язково співвідноситися з трьома сферами спілкування: повсякденною, спеціальною (професійною) та загальноосвітньою (країнознавчою) [Минина 1998, С. 6].

У нашому дослідженні ми обмежуємося лише професійною сферою спілкування майбутніх екологів, оскільки оволодіння іноземною мовою студентами НВНЗ обумовлюється конкретною професійною діяльністю, виступає її складником та має обслуговувати цю діяльність у подальшому [Е.А. Маслы-

ко, 1991]. У сучасній науці не існує усталеної думки щодо визначення такого поняття, як сфера спілкування. Під сферою спілкування ми розуміємо деяку сукупність однорідних ситуацій, які характеризуються однотипністю мовленнєвого стимулу людини (індивіда), стосунки між комунікантами та умови спілкування [В.Л. Скалкин, 1991]. Підтримуємо при виконанні ними професійних обов'язків [Modern Languages 1998, С. 15]. Пріоритетним для нас також є твердження В.Л. Скалкина [1981, С. 62-63] про те, що у професійно-трудовій сфері мовленнєвий мотив комуніканта залежить від характеру його основного заняття – виробничої діяльності. Мовлення виступає у ролі засобу вирішення проблем і завдань, що виходять із трудових відносин. Обмеження професійною сферою пояснюється ще й тим фактом, що повний курс вивчення іноземної мови у НВНЗ має забезпечувати підготовку фахівця до використання ІМ у своїй професійній діяльності як джерело інформації зі спеціальності, як засіб комунікації із зарубіжними партнерами, як засіб перекладацької діяльності, як можливість вести перекладацьку діяльність, як основу для наступного навчання за фахом в інших країнах [Минина 1998, С. 22].

Оскільки метою навчання ІМ у НВНЗ є формування у студентів здатності використовувати мову як інструмент реального спілкування у галузі відповідної спеціальності при діалозі культур сучасного полікультурного суспільного простору, то, на думку Н.Д. Гальської [Гальська 2000, С. 86], тексти повинні мати автентичний характер. При цьому під автентичним текстом розуміємо текст, який носії мови продукують для носіїв мови, тобто власне оригінальні тексти, що створюються для реальних умов, а не для навчальних ситуацій. У зв'язку з цим ми звернулися до такого напрямку зарубіжної методичної науки, як “Англійська для фахових/конкретних цілей”: Language for Specific/ Special Purposes (LSP). У рамках цього напрямку відомий досвід організації навчання англійської мови як іноземної для спеціальних конкретних цілей: English for Specific/ Special Purposes (LSP). У свою чергу, серед курсів ESP визначають два напрямки: навчання англійської мови для конкретних фахових цілей – English for Occupational Purposes (EOP) та навчання англійської мови для академічних цілей – English for Academic Purposes (EAP). Нашу увагу привертає та група навчання ESP, яка обмежується професійними цілями. На курсах EOP навчання англійської мови здійснюється для використання її у тій чи іншій галузі професійної діяльності, тобто по суті вирішується завдання, аналогічне тому, яке стоїть перед НВНЗ нашої країни.

Аналіз зарубіжних підручників з англійської мови для спеціальних цілей дозволяє визначити типи текстів, які мають створювати спеціалісти у своїй професійній діяльності:

- 1) тексти, що описують технологічні процеси;
- 2) звіти, які описують хід проведення експериментальних досліджень;
- 3) конспекти та резюме;

- 4) скорочені повідомлення;
- 5) кореспонденція [Ch. Kennedy, R. Bolitho, 1990].

Так, при навчанні англійської для використання у промисловості, згідно з вимогами International Certificate Conference (ICC) до іспитів на отримання Certificate Examination in English for Technical Purposes, визначаються певні види писемної діяльності, з використанням стандартних аббревіатур та специфічних висловів, що реалізуються в таких текстових формах:

- 1) телекси та телеграми;
- 2) нотатки конспективного характеру, які створюються під час виробничих зборів [C.ST.J. Yates, A. Fitzpatrick 1991].

Навчання англійської для використання у сфері екології передбачає формування вмінь спеціалістів створювати доповіді про проведені експерименти.

Дослідження, здійсненні Association of Language Testers in Europe (ALTE), дають змогу стверджувати, що спеціаліст має оволодіти вміннями по створенню таких типів писемних висловлювань, як:

- 1) написання факсимільних повідомлень, листів, меморандумів, електронних повідомлень;
- 2) написання доповідей (достатнього обсягу та формальності);
- 3) написання інструкцій з устаткування, експлуатації, поточного ремонту обладнання.

Отже, аналіз сучасних досліджень у галузі формування професійно спрямованої англомовної компетенції дозволяє виокремити такі писемні висловлювання, які, на думку багатьох авторів, обслуговують професійну сферу:

- ділова кореспонденція: листи, факсимільні повідомлення, телекси, електронні повідомлення, телеграми;
- конспекти та резюме;
- звіти про експериментальні та технологічні процеси;
- реферати та анотації спеціальної літератури.

Оскільки ми зосереджуємо увагу на професійній сфері діяльності майбутнього еколога, то, на нашу думку, зміст навчання слід було б поповнити такими писемними висловлюваннями, які не знайшли відображення ні в науково-методичній літературі, ні в програмних вимогах, але обслуговують професійну сферу спілкування.

Звернемося до кінцевих вимог “Програми навчання активного володіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей”, щоб з’ясувати, чи справді вміння, якими мають оволодіти випускники НВНЗ по закінченні вивчення іноземної мови у такому виді мовленнєвої діяльності, як письмо дозволяють їм використовувати ІМ у своїй професійній діяльності.

Відповідно до чинної “Програми” кінцеві вимоги до такого виду мовленнєвої діяльності як письмо включають уміння активного володіння іноземною мовою у межах вивченої тематики у писемному реферуванні спеціального тексту (по закінченні основного курсу), а також вміння робити письмові (реферативні, анотовані, повні) переклади (по закінченні ВНЗ)

[Н.М. Минина, 1998]. Проведений аналіз вимог “Програми” дає можливість констатувати, що в ній існує розбіжність між головною та кінцевою метою навчання у НВНЗ (забезпечити активне володіння випускниками НВНЗ іноземною мовою як засобом формування та формулювання думок як у повсякденному спілкуванні, так і у галузі відповідної спеціальності) та вимогами дописемного виду мовленнєвої діяльності. Також мало враховується специфіка сьогодення: такого реєстру вимог недостатньо для того, щоб забезпечити випускнику НВНЗ можливість користуватися ІМ у певній професійній галузі.

Як вже зазначалося, вивчення повного курсу іноземної мови у НВНЗ передбачає оволодіння студентом мовою як засобом спілкування з іноземними колегами, для продовження навчання за кордоном тощо. Логічно, що для забезпечення повноцінного спілкування майбутньому фахівцю знадобилися б ті спеціальні навички та вміння у писемному спілкуванні, якими володіють колеги з інших країн.

Для визначення таких спеціальних навичок та вмінь ми звернулися до загальних методичних положень напрямку “Англійська для фахових/конкретних цілей”: Language for Specific/ Special Purposes (LSP).

Аналіз методичної літератури дозволяє стверджувати, що кінцеві вимоги до писемного мовлення включають:

- вміння викладати та фіксувати у письмовій формі сприйняту інформацію;
- вміння проілюструвати у письмовій формі дані з графіків і таблиць та завершити основну думку у межах запропонованої професійної тематики [Е.Н. Glendenning, 1991].

Аналіз кваліфікаційних тестів, що проводяться у Великобританії для оцінки вмінь писемного мовлення студентів, які вивчають ІМ для спеціальних цілей, дозволяє стверджувати, що основними вміннями визначаються:

- навички граматично правильного оформлення писемних висловлювань із дотриманням усіх правил узгодження між підметом і присудком, узгодження часів та станів дієслова, дотриманням правильного порядку слів, обсяг писемного тексту – 300 слів, термін написання тексту – 40 хвилин;
- вміння логічно викладати думки у писемному висловлюванні, з метою інтерпретації поданої інформації;
- вміння порівнювати та протиставляти факти;
- вміння висловлювати причинно-наслідкові відношення між явищами у письмовій формі;
- вміння робити висновки, висувати гіпотези, самостійно продукувати різні види писемних висловлювань;
- вміння користуватися засобами когезії тексту на рівні речень та надфразових єдностей [D. Douglas, 2000].

Звернемося до аналізу рекомендацій Комітету з питань освіти при Раді Європи та проаналізуємо загальні навички та вміння писемної компетенції. Письмо і писемне мовлення розглядаються як процес, що сприяє розвитку вмінь:

- створювати, редагувати та виправляти власний текст (гностичні та мовні навички);
- писати текст, друкувати або іншим чином передавати текст на письмі;
- розмірковувати, планувати, викладати думки, відстежувати різні варіанти їх викладу [Modern Language 1998, С. 34].

Оскільки у нашому дослідженні розглядається навчання англійської мови у вищому навчальному закладі, звернемо увагу на писемну компетенцію з урахуванням того рубіжного рівня, яким студенти мають володіти після завершення навчання. Зважаючи на те, що вузівський курс навчання іноземної мови є ланкою в ланцюгу “школа – ВНЗ – післявузівське навчання”, звернімося до кінцевих вимог шкільної Програми щодо володіння писемною компетенцією. Шкільний курс навчання ІМ завершується рівнем володіння іншомовним мовленням B_2^1 . Відповідно вузівський курс має забезпечити досягнення рівня C_1 , який передбачає такі кінцеві вимоги щодо володіння писемною компетенцією:

- вміння чітко висловлювати свої думки у письмовій формі, адаптуючи їх до ситуацій спілкування, збагачуючи емоційними висловлюваннями;
- вміння створювати добре організовані описи на складні теми [Modern Language 1998, С. 133].

Аналіз усіх вищезгаданих джерел, а також необхідність забезпечення рівня, якого студент має досягти при володіння ІМ на четвертому етапі навчання (8-10 семестри) у ВНЗ, дозволяють визначити такі професійно спрямовані навички та вміння писемного спілкування:

- навички граматично правильного оформлення писемних висловлювань із дотриманням усіх правил узгодження між підметом і присудком, узгодження часів та станів дієслова, правильного порядку слів;
- вміння логічно викладати думки у писемному висловлюванні з метою інтерпретації поданої інформації;
- вміння порівнювати та протиставляти факти;
- вміння висловлювати причинно-наслідкові відношення між явищами у письмовій формі;
- вміння робити висновки, висувати гіпотези, самостійно продукувати різні види писемних висловлювань;
- вміння користуватися засобами когезії тексту на рівні речень та надфразових єдностей;
- вміння створювати добре організовані описи на складні теми;
- вміння реферувати та перекладати спеціальні тексти.

Таким чином, в результаті критичного аналізу навчальних програм та сучасних вимог до професійної підготовки еколога нами була обґрунтована необхідність формування професійно спрямованої писемної англомовної компетенції у студентів екологічних спеціальностей, були визначені зміст навчання та необхідні навички і вміння при створенні писемних висловлювань, які обслуговують професійну сферу і є необхідними для успішного здійснення професійної діяльності, але не одержали висвітлення в існуючих програмних вимогах.

Проведений нами теоретичний аналіз проблеми формування писемної англомовної професійно спрямованої компетенції не є завершеним. Подальшими розвідками у цьому напрямку можуть стати відбір мовних мінімумів, які становлять набір мовних та мовленнєвих засобів, що є обов'язковими для засвоєння та забезпечують певний рівень володіння мовою, обґрунтування системи вправ для формування писемної професійно спрямованої англомовної компетенції.

1. Антонова И.Б. Методика эффективного использования письма как средства обучения аргументированию в неязыковом вузе (английский язык): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М.: МГЛУ, 1994. – 22 с.
2. Вайсбурд М.Л. Использование учебно-речевых ситуаций при обучении устной речи на иностранном языке. – Обнинск: Титул, 2001. – 128 с.
3. Вейзе А.А. Чтение, реферирование и аннотирование иностранного текста: Учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 1985. – 127 с.
4. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя. – М.: АРКТИ, 2000. – 165 с.
5. Гез Н.И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований // Иностр. яз. в школе. – 1985. – №2. – С. 17-24.
6. Громова Н.М. Обучение деловой письменной речи (английский язык, неязыковой вуз): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М.: ГЛУ, 1993. – 25 с.
7. Зорина Н.Д. Обучение реферированию и аннотированию иностранной литературы по специальности в неязыковом вузе: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1973. – 23 с.
8. Лазаренко К.А. Психолингвистическая природа письменной коммуникации и функциональная нагрузка некоторых ее моделей: Автореф. дис. ... канд. фил. наук: 10.02.19. – К., 1975. – 28 с.
9. Маслыко Е.А. Методические основы обучения иноязычному общению в системе непрерывного образования // Методика обучения иностранным языкам в системе непрерывного образования: сб. науч. трудов / гл. ред. Е.А. Маслыко. – Минск: Вышэйшая школа, 1991. – С. 10-25.
10. Мильруд Р.П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам // Иностр. яз. в школе. – 2000. – №4. – С. 9-15.
11. Минина Н.М. Программа обучения активному владению иностранным языком студентов неязыковых специальностей и методические рекомендации. – М.: “НВИ” – “Тезаурус”, 1998. – 62 с.
12. Николаева С.Ю., Петра-

шук О.П., Бражник Н.О. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов. – К.: Ленвіт, 1996. – 90 с. (Вип. 1. “Бібліотечка журналу “Іноземні мови”).

13. Пассов Е.И. Программа-концепция иноязычного коммуникативного образования. – М.: Просвещение, 2000. – 174 с. **14.** Положение про освітньо-кваліфікаційні рівні // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1998. – №10. – С. 3-14.

15. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова: 2 – 12-ті класи / за ред. П.О. Бега // *English Language and Culture* / – 2001. – № 29-30. – С. 2-37.

16. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи. – М.: Русский язык, 1981. – 248 с. **17.** Скалкин В.Л. Структура устной иноязычной коммуникации и вопросы обучения устной речи на иностранном языке // *Общая методика обучения иностранным языкам* / сост. А.А. Леонтьев. – М.: Русский язык, 1991. – С. 173-180. **18.** Скуратівська Г.С. Навчання писемного англомовного професійного мовлення студентів фінансово-економічних спеціальностей: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К.: КНЛУ, 2002. – 20 с. **19.** Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / сост. Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – СПб.: Златоуст, 1999. – 472 с. **20.** Устименко О.М. Навчання створення фахової документації англійською мовою студентів факультетів зовнішньоторгівельної діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К.: КНЛУ, 2002. – 22 с. **21.** Douglas D. *Assessing English for Specific Purposes*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 311 p. **22.** Glendinning E.H. *English in Focus. English in Mechanical Engineering*. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – 104 p. **23.** Kennedy Ch., Bolitho R. *English for Specific Purposes*. – London: Macmillan Publishers Ltd, 1990. – 149 p. **24.** *Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference*. – Council for Cultural Co-operation Education Commette. – Strasbourg. – 1998. – 224 p. **25.** Yates C. ST. J., Fitzpatrick A. *Technical English for Industry*. – Longman Group UK Ltd, 1991. – 124 p.

Рецензент: канд. філолог. наук, доцент Сахнюк О.В. (НУБГП)